



Reflektioner över och interaktioner



coronapandemins betydelse vid Parkinsons sjukdom

Det nya coronaviruset påverkar oss alla i våra vardagliga liv. Inte minst påtagligt är detta för äldre och/eller personer med kroniska sjukdomar. I denna artikel sammanfattar **Örjan Skogar** kunskapsläget just nu, med fokus på covid-19 och Parkinsons sjukdom.

Människors normala rutiner har på djupet förändrats under de senaste sex månaderna. En ökad oro även hos i övrigt friska personer är påtaglig. Social distansering, isolering och begränsningar i sociala och normala rutiner hotar tveklöst än mer personer i utsatta grupper. Friska äldre utgör riskgrupper. För personer som redan i sammanhang utanför en pandemi har behov av stöd och hjälp, personlig handräddning och support i vardagen för att orka bära en kronisk sjukdom, som till exempel Parkinsons sjukdom, blir det än mer påtagligt att dessa personers behov i grunden behöver fokuseras på. Dopaminberoende adaptationsmekanismer såsom stresshantering, ångest och depression är redan utan en global pandemi starkt försvagade hos parkinsonpatienter. Mekanismer som avmaskerar debut av motoriska parkinsonsymtom hos icke-diagnostiserade parkinsonpatienter, är alls inte otroligt att vi får uppleva i spåren av pandemin.

*Tidsfaktorn är just nu
det mest begränsande,
läkemedel måste få provas ut
under mycket kontrollerade
former.*

KLINISK LÄKEMEDELSFORSKNING UTANFÖR PARKINSONSFÄREN

Kunskaperna runt covid-19 har naturligtvis ökat dramatiskt på ett halvår, nästan 3.000 pågående studier om läkemedelsbehandlingar pågår. Tidsfaktorn är just nu det mest begränsande, läkemedel måste få provas ut under mycket kontrollerade former.

Dexametason har visat sig kunna minska dödligheten med 1/3 hos de svårast sjuka under en viss fas av sjukdomsförloppet. Detta är visat av brittiska forskare i en kontrollerad studie och är sedan en tid godkänt för behandling i svåra fall. Virusförökning vid dessa nedregleringsåtgärder för immunförsvaret utgör givetvis en oro i sammanhanget.

Tocilizumab (reumatologiskt läkemedel) som i pilotstudie på KI visat immunmodulerande effekt med mindre tid i respirator och på intensivvårdsavdelning. Studierna behöver utvidgas och särskilt kunskaperna om "timing" när läkemedel sätts in under förloppet och även vilka patienter som skall väljas för behandling. Dock har man inte kunnat se resultaten från pilotstudie replikeras i en större studie.

Remdesivir är ett antiviralt läkemedel som godkändes i Europa under sommaren. Har viss effekt på produktionen av nytt genetiskt material av covid-19 – man har sett förkortad tid för intensivvårdsbehovet i vissa fall. Svårigheterna är att veta när under förloppet som läkemedlet ska ges. Bäst att kunna ge tidigt men svårt att utvärdera effekterna.

DE SVÅRA SJUKDOMSFÖRLOPPEN I ALLMÄNHET

Vikten av att kunskaperna växer om hur man hanterar de svåra förloppen. Den allmänna omvårdnaden, trombos-/emboliprofylax är generella och kunskaperna har dramatiskt ökat sedan i våras. Identifieringen av åldersfaktorn som särskild markör för risk innebär också att kroniska sjukdomar som ökar med stigande ålder, såsom Parkinsons sjukdom, hamnar i särskilt fokus.

TEORETISK REFLEXION OM PARKINSONS SJUKDOM OCH COVID-19

Redan för flera decennier sedan isolerades antikroppar mot coronavirus i cerebrospinalvätska från parkinsonpatienter och utgjorde en av många tänkbara patogenetiska mekanismer till denna kroniska neurodegenerativa sjukdom. ACE2-receptorer är kraftigt representerade på dopaminerga neuroners cellmembran. Det är numera känt att covid-19-viruset fäster med sina "spikes" på dessa receptorer varefter cellmembranet

fagocyterar komplexet och virus har fått fullt inträde intracellulärt. Balansen mellan olika typer av ACE-receptorer störs.

Av särskilt intresse är också det faktum att hyposmi/anosmi är ett vanligt symtom vid covid-19, det vill säga ingångsport via näskaviteten leder till symtom som också är mycket vanliga vid Parkinsons sjukdom i premotorisk fas. Sannolikt kan all denna nya kunskap senare utnyttjas i sammanhang som vi just nu kanske inte hinner reflektera över.

VILKA PARKINSONPATIENTER ÄR SÄRSKILT UTSATT FÖR RISK?

Många människor med Parkinsons sjukdom är äldre och i och med det också en riskgrupp för komplikationer av covid-19. Vanligtvis har personer med Parkinsons sjukdom en normal andningsfunktion, men med lång sjukdomsduration och komplikationer i form av ökad rigiditet i andningsmuskulatur och nedsatt hostreflex, dyspnéproblematik, kan förloppet av covid-19 försvåras.

I rapporter från King's College Hospital i London samt från Parkinson and Movement Disorders Unit i Padua, Italien har outcome för ett tiotal patienter med Parkinsons sjukdom i avancerad fas som drabbats av svår covid-19 sammanställts. Samtliga över 60 års ålder, samtliga med behov av ökade levodopadoser under pågående aktiv infektion. Icke-motoriska symtom som fatigue, ortostatism, kognitiv påverkan med pseudohallucinos. Av de tio covid-19-drabbade avled fyra patienter i sviterna av pneumoni.

*Dysfagi, feber, social
isolering och minskade
förutsättningar för fysisk akti-
vität på grund av 'lock-downs'
är alla komponenter som kan
bidra till större lidande.*

Sammanställningarna har medfört att Parkinsons sjukdom inräknas i de sjukdomsgrupper som har hög risk för svåra sequele vid covid-19.

Även för parkinsonpatienter som inte är i komplikationsfas av sin sjukdom riskerar covid-19 att innebära ökade problem. Dysfagi, feber, social isolering och minskade förutsättningar för fysisk aktivitet på grund av "lock-downs" är alla komponenter som kan bidra till större lidande. I många länder har under perioder närmast liknande utgångsförbud rått. En plåga för den friske men än mer skadligt för den parkinsondrabbade i kampen mot stelhet och försämrad rörelseförmåga.

Insomni och obstipationsproblematik kan påverkas. Många studier på senare år har visat effekter av "aerobic



training” och förutsättningarna för detta har i ett slag försvunnit. I likhet med samhällets ökade digitalisering under pandemin ställer detta krav också på den parkinsondrabbade och dennes anhöriga att i större utsträckning utnyttja datorbaserade verktyg för hemträning såväl fysisk som psykologisk, mindfulness, kognitiv beteendeterapi med mera.

SAMMANFATTNING

Samma grundprinciper gäller förstås för parkinsondrabbade som för alla andra: Social distansering, hygienrutiner och vaksamhet på symtom som kan vara tecken på covid-19-infektion. I synnerhet vid försämring en vecka efter primära insjuknandet vilket kan tala för immunaktiveringssyndrom, så kallad cytokinstorm. Då bör man definitivt bli professionellt bedömd.

Att hämma immunaktiveringen är mycket centralt i den fortsatta hanteringen av pandemin oavsett om man är drabbad av annan sjukdom. Särskilt utsatta är personer med Parkinsons sjukdom i komplikationsfas. Utan att förlora livsenergi för drabbad eller anhörig måste särskild hänsyn tas till den svåra kombinationen av Parkinsons sjukdom i komplikationsfas och en pågående pandemi med ovisst slutdatum.



ÖRJAN SKOGAR
MD, PhD, affilierad vid Lunds universitet
orjan.skogar@med.lu.se

KÄLLOR

- Parkinson's Foundation: <https://youtu.be/I5CApX-FBvM>.
- Parkinson's UK: <https://www.parkinsons.org.uk/news/understanding-coronavirus-and-parkinsons>.
- Michael J. Fox Foundation: <https://www.michaeljfox.org/news/ask-md-coronavirus-and-parkinsons>.
- Dutch Parkinson Patient Association: <http://www.parkinsontv.nl/gemist>.
- The Impact of the COVID-19 Pandemic on Parkinson's Disease: Hidden Sorrows and Emerging Opportunities. Rick C. Helmich and Bastiaan R. Bloem.
- Outcome of Parkinson's Disease Patients Affected by COVID-19. Angelo Antonini, Valentina Leta, James Teo and K. Ray Chaudhuri. J Parkinsons Dis. 2020; 10(2): 351–354.
- Djamshidian A, Lees AJ (2014) Can stress trigger Parkinson's disease? J Neurol Neurosurg Psychiatr 85, 878–881. [PubMed]
- Kwok JYY, Kwan JCY, Auyeung M, Mok VCT, Lau CKY, Choi KC, Chan HYL (2019) Effects of mindfulness yoga vs stretching and resistance training exercises on anxiety and depression for people with Parkinson disease: A randomized clinical trial. JAMA Neurol 76, 755–763.
- <https://www.swemodis.se/dokument>